

पठतु संस्कृतम्

प्रवेशः

पठतु संस्कृतम्

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुः साक्षात् परंब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

सरस्वति नमस्तुभ्यं वरदे कामरूपिणि ।
विद्यारम्भं करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ॥

पठामि संस्कृतं नित्यं वदामि संस्कृतं सदा ।
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृतमातरम् ॥

विभक्तिः

नाम-पदम्

क्रिया-पदम्

- प्रथमा ✓
- द्वितीया ✓
- तृतीया ✓
- चतुर्थी ✓
- पञ्चमी
- षष्ठी
- सप्तमी

कर्ता
कर्म
करणम्
सम्प्रदान
अपादान
सम्बन्ध
अधिकरण

Subject
Object
Instrument
For/Give
From
Of
In/On/At

प्रथमा-विभक्तिः

कर्ता
Subject

प्रथमा-विभक्तिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पुंलिङ्गः	बालकः	बालकौ	बालकाः
स्त्रीलिङ्गः	बालिका	बालिके	बालिकाः
स्त्रीलिङ्गः	नदी	नद्यौ	नद्यः
नपुंसकलिङ्गः	फलम्	फले	फलानि

द्वितीया-विभक्तिः

कर्ता
Subject

कर्म
Object

द्वितीया-विभक्तिः

- कर्म-पदम् बालकः पाठं पठति ।
- गत्यर्थक-धातवः बालकः विद्यालयं गच्छति ।
- अधितिष्ठति / अधिवसति लक्ष्मीः कमलम् अधितिष्ठति ।
- अभितः, परितः, उभयतः, विना मार्गम् उभयतः वृक्षाः सन्ति ।

द्वितीया-विभक्तिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालकः	बालकौ	बालकाः
द्वितीया	बालकम्	बालकौ	बालकान्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	फलम्	फले	फलानि
द्वितीया	फलम्	फले	फलानि

द्वितीया-विभक्तिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालिका	बालिके	बालिकाः
द्वितीया	बालिकाम्	बालिके	बालिकाः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	नदी	नद्यौ	नद्यः
द्वितीया	नदीम्	नद्यौ	नदीः

तृतीया-विभक्तिः

कर्ता
Subject

कर्म
Object

करणम्
Instrument

तृतीया-विभक्तिः

- Instrument वृद्धः दण्डेन चलति ।
- By/With अहं चमसेन खादामि ।
- Along With सीता रामेण सह वनं गच्छति ।
- Made with माला पुष्पैः भवति ।
- Cause/Effect रामस्य प्रत्यागमनेन जनाः सन्तोषम् अनुभवन्ति ।
- Without मीनाः जलेन विना न जीवन्ति ।
- Adverbial शशः वेगेन धावति ।

तृतीया-विभक्तिः – पुं / नपुं

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालकः	बालकौ	बालकाः
द्वितीया	बालकम्	बालकौ	बालकान्
तृतीया	बालकेन	बालकाभ्याम्	बालकैः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	फलम्	फले	फलानि
द्वितीया	फलम्	फले	फलानि
तृतीया	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः

तृतीया-विभक्तिः - स्त्री

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालिका	बालिके	बालिकाः
द्वितीया	बालिकाम्	बालिके	बालिकाः
तृतीया	बालिकया	बालिकाभ्याम्	बालिकाभिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	नदी	नद्यौ	नद्यः
द्वितीया	नदीम्	नद्यौ	नदीः
तृतीया	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः

चतुर्थी-विभक्तिः

कर्ता
Subject

कर्म
Object

करणम्
Instrument

सम्प्रदानम्
Give/For

चतुर्थी-विभक्तिः

- Giving
- Purpose/Reason
- Transformation
- Anger, Hatred, Jealousy
- Liking
- नमः / स्वस्ति
- Come / Go

शबरी रामाय फलानि यच्छति ।
अहं पठनाय पुस्तकालयं गच्छामि ।
ऐश्वर्यम् अहङ्काराय भवति ।
दुर्योधनः भीमाय कुप्यति ।
बालिकायै मधुरं रोचते ।
गणेशाय नमः ।
मित्रं नगरं/नगराय गच्छति ।

चतुर्थी-विभक्तिः - पुं

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालकः	बालकौ	बालकाः
द्वितीया	बालकम्	बालकौ	बालकान्
तृतीया	बालकेन	बालकाभ्याम्	बालकैः
चतुर्थी	बालकाय	बालकाभ्याम्	बालकेभ्यः

चतुर्थी-विभक्तिः - नपुं

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	फलम्	फले	फलानि
द्वितीया	फलम्	फले	फलानि
तृतीया	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
चतुर्थी	फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः

चतुर्थी-विभक्तिः - स्त्री

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालिका	बालिके	बालिकाः
द्वितीया	बालिकाम्	बालिके	बालिकाः
तृतीया	बालिकया	बालिकाभ्याम्	बालिकाभिः
चतुर्थी	बालिकायै	बालिकाभ्याम्	बालिकाभ्यः

चतुर्थी-विभक्तिः - स्त्री

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	नदी	नद्यौ	नद्यः
द्वितीया	नदीम्	नद्यौ	नदीः
तृतीया	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
चतुर्थी	नद्यै	नदीभ्याम्	नदीभ्यः

पुंलिङ्ग-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
	बालकः बालकम् बालकेन बालकाय	बालकौ बालकौ बालकाभ्याम् बालकाभ्याम्	बालकाः बालकान् बालकैः बालकेभ्यः
He (That)	सः तम् तेन तस्मै	तौ तौ ताभ्याम् ताभ्याम्	ते तान् तैः तेभ्यः
He (This)	एषः एतम् एतेन एतस्मै	एतौ एतौ एताभ्याम् एताभ्याम्	एते एतान् एतैः एतेभ्यः

पुंलिङ्ग-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
He (This)	अयम् इमम् अनेन <u>अस्मै</u>	इमौ इमौ आभ्याम् आभ्याम्	<u>इमे</u> इमान् एभिः एभ्यः
He (Who)	कः कम् केन <u>कस्मै</u>	कौ कौ काभ्याम् काभ्याम्	<u>के</u> कान् कैः केभ्यः

स्त्रीलिङ्ग-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
	बालिका बालिकाम् बालिकया बालिकायै	बालिके बालिके बालिकाभ्याम् बालिकाभ्याम्	बालिकाः बालिकाः बालिकाभिः बालिकाभ्यः
She (That)	सा ताम् तया <u>तस्यै</u>	ते ते ताभ्याम् ताभ्याम्	ताः ताः ताभिः ताभ्यः
She (This)	एषा एताम् एतया <u>एतस्यै</u>	एते एते एताभ्याम् एताभ्याम्	एताः एताः एताभिः एताभ्यः

स्त्रीलिङ्ग-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
She (This)	इयम् इमाम् अनया अस्यै	इमे इमे आभ्याम् आभ्याम्	इमाः इमाः आभिः आभ्यः
She (Who)	का काम् कया कस्यै	के के काभ्याम् काभ्याम्	काः काः काभिः काभ्यः

नपुंसकलिङ्ग-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
	फलम् फलम् फलेन फलाय	फले फले फलाभ्याम् फलाभ्याम्	फलानि फलानि फलैः फलेभ्यः
He (That)	तत् तत् तेन <u>तस्मै</u>	ते तौ ताभ्याम् ताभ्याम्	तानि तानि तैः तेभ्यः
He (This)	एतत् एतत् एतेन <u>एतस्मै</u>	एते एते एताभ्याम् एताभ्याम्	एतानि एतानि एतैः एतेभ्यः

नपुंसकलिङ्ग-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
He (This)	इदम् इदम् अनेन <u>अस्मै</u>	इमे इमे आभ्याम् आभ्याम्	इमानि इमानि एभिः एभ्यः
He (Who)	किम् किम् केन <u>कस्मै</u>	के के काभ्याम् काभ्याम्	कानि कानि कैः केभ्यः

पञ्चमी-विभक्तिः

कर्ता
Subject

कर्म
Object

क्रिया

अपादानम्
From

करणम्
Instrument

सम्प्रदानम्
Give/For

पञ्चमी-विभक्तिः

- Separation आञ्जनेयः रामात् अङ्गुलीयकं स्वीकरोति ।
- Fear हरीणः सिंहात् बिभेति / त्रस्यति ।
- Before रामः लक्ष्मणात् पूर्वः ।
- After लक्ष्मणः रामात् परः ।
- Quality महाभारतं रामायणात् विस्तृतम् ।
- Because of बालकः आलस्यात् न पठति ।
- Outside ग्रामात् बहिः नदी अस्ति ।

पञ्चमी-विभक्तिः - पुं

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालकः	बालकौ	बालकाः
द्वितीया	बालकम्	बालकौ	बालकान्
तृतीया	बालकेन	बालकाभ्याम्	बालकैः
चतुर्थी	बालकाय	बालकाभ्याम्	बालकेभ्यः
पञ्चमी	बालकात्	बालकाभ्याम्	बालकेभ्यः

पञ्चमी-विभक्तिः - नपुं

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	फलम्	फले	फलानि
द्वितीया	फलम्	फले	फलानि
तृतीया	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
चतुर्थी	फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
पञ्चमी	फलात्	फलाभ्याम्	फलेभ्यः

पञ्चमी-विभक्तिः – पुं/नपुं

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालकः	बालकौ	बालकाः
द्वितीया	बालकम्	बालकौ	बालकान्
तृतीया	बालकेन	बालकाभ्याम्	बालकैः
चतुर्थी	बालकाय	बालकाभ्याम्	बालकेभ्यः
पञ्चमी	बालकात्	बालकाभ्याम्	बालकेभ्यः

रामः

पुत्रः

छात्रः

देवः

गणेशः

मित्रम्

कृष्णः

वैद्यः

यानम्

पञ्चमी-विभक्तिः – From

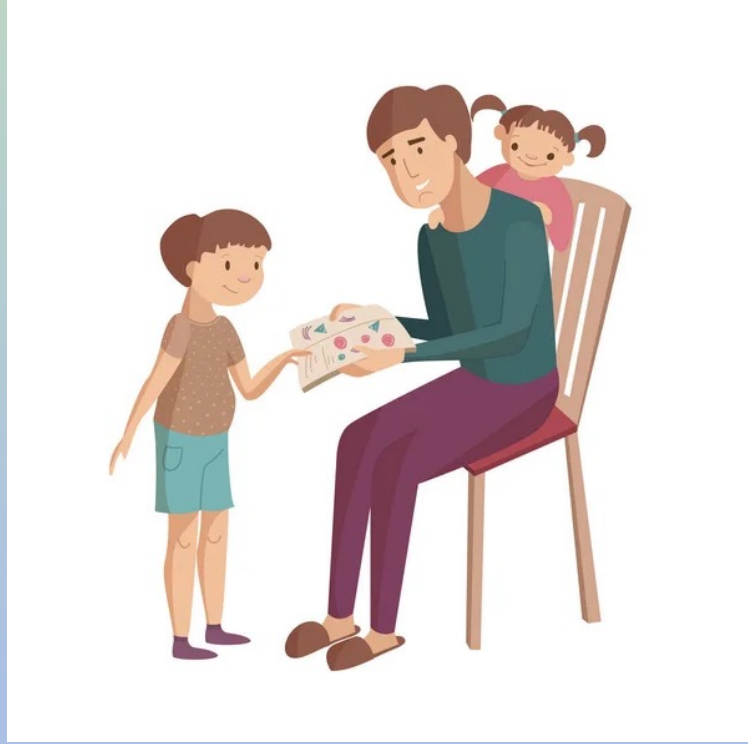

आञ्जनेयः स्वीकरोति ।

आञ्जनेयः अङ्गुलीयकं स्वीकरोति ।

आञ्जनेयः रामात् अङ्गुलीयकं स्वीकरोति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

पुत्रः स्वीकरोति ।

पुत्रः पुस्तकं स्वीकरोति ।

पुत्रः जनकात् पुस्तकं स्वीकरोति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

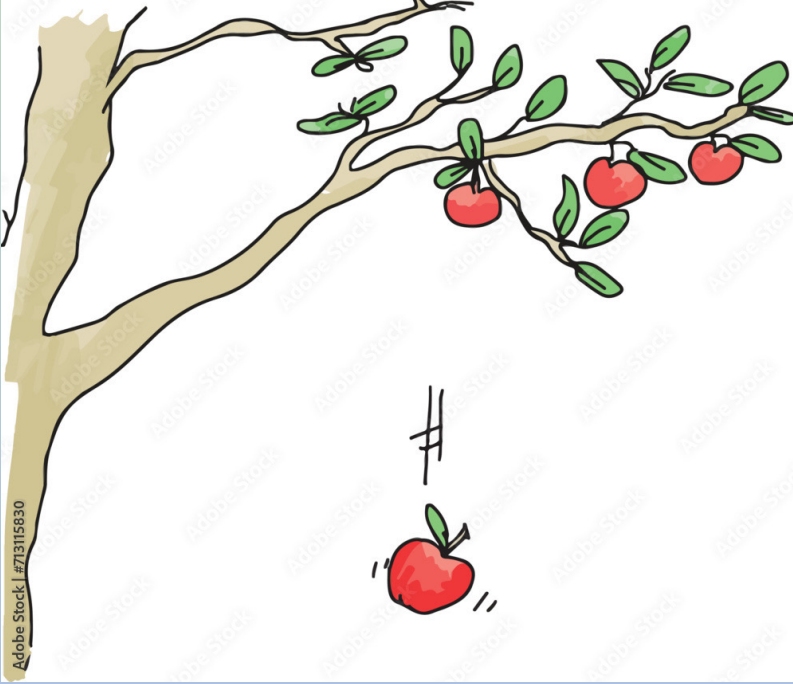

राजपत्न्यः स्वीकुर्वन्ति ।

राजपत्न्यः पायसं स्वीकुर्वन्ति ।

राजपत्न्यः दशरथात् पायसं स्वीकुर्वन्ति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

फलं पतति ।

फलं वृक्षात् पतति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

फलानि पतन्ति ।

फलानि पात्रात्/कण्डोलात् पतन्ति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

पत्राणि पतन्ति ।

पत्राणि वृक्षेभ्यः पतन्ति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – Before

रामः लक्ष्मणात् पूर्वः ।

पञ्चमी-विभक्तिः – After

लक्ष्मणः रामात् परः ।

पञ्चमी-विभक्तिः – Quality

महाभारतं रामायणात् विस्तृतम् ।

पञ्चमी-विभक्तिः – Quality

धर्मराजः दुर्योधनात् श्रेष्ठः ।

पञ्चमी-विभक्तिः – Because of

बालकः आलस्यात् न पठति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – Outside

ग्रामात् बहिः नदी अस्ति ।

पञ्चमी-विभक्तिः

सा / पुत्रः / पत्रम् / स्वीकरोति

सा पुत्रात् पत्रं स्वीकरोति ।

रुग्णः / वैद्यः / औषधम् / स्वीकरोति

रुग्णः वैद्यात् औषधं स्वीकरोति ।

निर्धनः / धनिकः / धनम् / स्वीकरोति

निर्धनः धनिकात् धनं
स्वीकरोति ।

वयम् / मन्दिरम् / गृहम् / आ + गम्

वयं मन्दिरात् गृहम् आगच्छामः ।

यूयम् / कार्यालयः / भवनम् / आ +
गम्

यूयं कार्यालयात् भवनम्
आगच्छथ ।

पञ्चमी-विभक्तिः

वृक्षात् (वृक्षः) पर्णम् अपतत् ।

वृक्षेभ्यः (वृक्षाः) फलानि पतन्ति ।

ग्रामीणः ग्रामात् (ग्रामः) आगच्छति ।

देवताः स्वर्गात् (स्वर्गः) आगच्छन्ति ।

नद्यः पर्वतात् (पर्वतः) प्रवहन्ति ।

हरिणः व्याघ्रात् (व्याघ्रः) त्रस्यति ।

पञ्चमी-विभक्तिः

भरतः लक्ष्मणात् (लक्ष्मणः) पूर्वः ।

लक्ष्मणः शत्रुघ्नात् (शत्रुघ्नः) पूर्वः ।

वैशाखः चैत्रात् (चैत्रः) परः ।

भीमः युधिष्ठिरात् (युधिष्ठिरः) परः ।

आम्रफलं दाडिमफलात् (दाडिमफलम्) श्रेष्ठम् ।

अहम् आपणात् (आपणः) आगच्छामि ।

पञ्चमी-विभक्तिः - स्त्री

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	बालिका	बालिके	बालिकाः
द्वितीया	बालिकाम्	बालिके	बालिकाः
तृतीया	बालिकया	बालिकाभ्याम्	बालिकाभिः
चतुर्थी	बालिकायै	बालिकाभ्याम्	बालिकाभ्यः
पञ्चमी	बालिकायाः	बालिकाभ्याम्	बालिकाभ्यः

अनुजा

उत्पीठिका

पाचिका

छात्रा

कन्या

अध्यापिका

पञ्चमी-विभक्तिः - स्त्री

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	नदी	नद्यौ	नद्यः
द्वितीया	नदीम्	नद्यौ	नदीः
तृतीया	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
चतुर्थी	नद्यै	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
पञ्चमी	नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः

भगिनी

भिक्षुकी

नटी

पुत्री

जननी

पितामही

पञ्चमी-विभक्तिः – From

आञ्जनेयः स्वीकरोति ।

आञ्जनेयः आभरणं स्वीकरोति ।

आञ्जनेयः सीतायाः आभरणं स्वीकरोति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

रामः स्वीकरोति ।

रामः फलानि स्वीकरोति ।

रामः शबर्याः फलानि स्वीकरोति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

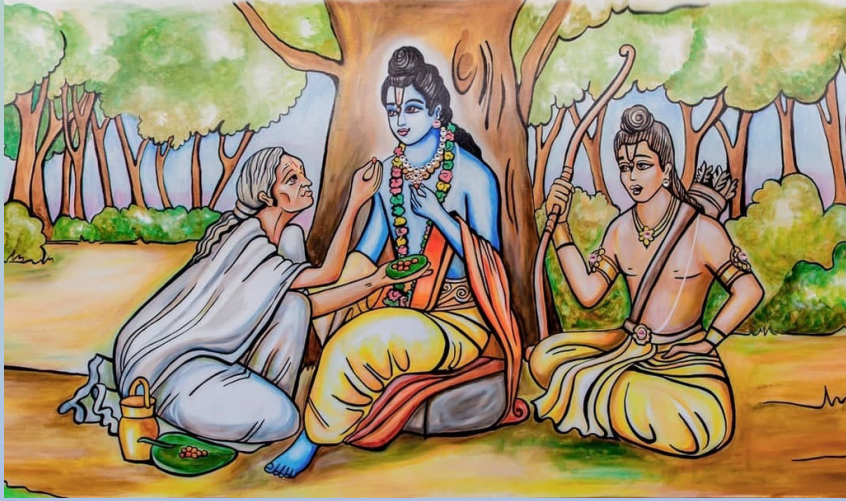

बालकः स्वीकरोति ।

बालकः वस्त्रं स्वीकरोति ।

बालकः जनन्याः वस्त्रं स्वीकरोति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

रामलक्ष्मणौ स्वीकुरुतः ।

रामलक्ष्मणौ फलानि स्वीकुरुतः ।

रामलक्ष्मणौ शबर्याः फलानि स्वीकुरुतः ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

पुस्तकानि पतन्ति ।

कपाटिकायाः पुस्तकानि पतन्ति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – From

फलानि पतन्ति ।

फलानि उत्पीठिकायाः पतन्ति ।

पञ्चमी-विभक्तिः – Fear

असुरः दुर्गायाः बिभेति / त्रस्यति ।

पञ्चमी-विभक्तिः

सा / पुत्री / पुस्तकम् / स्वीकरोति

सा पुत्र्याः पुस्तकं स्वीकरोति ।

महिला / वैद्या / औषधम् /
स्वीकरोति

महिला वैद्यायाः औषधं
स्वीकरोति ।

भिक्षुकी / गृहिणी / अन्नम् /
स्वीकरोति

भिक्षुकी गृहिण्याः अन्नं
स्वीकरोति ।

छात्राः / शिक्षिकाः / पठन्ति

छात्राः शिक्षिकाभ्यः पठन्ति ।

वयम् / वाटिका / पुष्पाणि /
आ + नी

वयं वाटिकायाः पुष्पाणि
आनयामः ।

पञ्चमी-विभक्तिः

लतायाः (लता) पुष्पाणि अपतन् ।

शालायाः (शाला) बालकाः आगच्छन्ति ।

ग्रामीणः नगर्याः (नगरी) आगच्छति ।

भवती सस्येभ्यः (सस्यानि) पुष्पाणि आनयतु ।

भक्ताः नदीभ्यः (नद्यः) जलं आनीतवत्यः ।

त्वं कपाटिकायाः (कपाटिका) वस्त्राणि आनय ।

पञ्चमी-विभक्तिः – तः प्रयोगः

• रामात्	रामतः
• यानात्	यानतः
• सीतायाः	सीतातः
• नद्याः	नदीतः

पञ्चमी-विभक्तिः – तः प्रयोगः

सा जनकात् धनं स्वीकरोति ।

सा जनकतः धनं स्वीकरोति ।

महिला कपाटिकायाः पत्राणि
आनयति ।

महिला कपाटिकातः पत्राणि
आनयति ।

भिक्षुकी गृहिण्याः भोजनं प्राप्नोति । भिक्षुकी गृहिणीतः भोजनं प्राप्नोति ।

वयमं यानात् अवतरामः ।

वयमं यानतः अवतरामः ।